

Fransk litteratur under 1900-talet

DEN FRANSKA litteraturkritiken har fått ett nytt betydande namn, Pierre de Boisdeffre. I två stora volymer har Boisdeffre skildrat vad han kallar litteraturens förvaltning (*Métamorphose de la littérature*, Editions Alsatia, pris för volym 700 franc). Varje volym innehåller en rad analytiska monografier; den första behandlar Barrès, Gide, Mauriac, Montherlant, Bernanos och Malraux, den andra Proust, Valéry, Cocteau, Anouilh, Sartre och Camus. I ett särskilt arbete har Boisdeffre mera ingående diskuterat Barrès och hans ställning i samtida fransk opinion. En rad nya arbeten, som skall fullborda framställningen av det senaste århundradets franska litteratur, är under förberedelse.

Boisdeffre — sonson till den från Dreyfusprocessen beryktade generalen — är otroligt nog endast 26 år gammal; han är ett gott exempel på den tidiga intellektuella disciplin som utmärker eliten av fransk ungdom. Vid sidan av den litterära verksamheten har han blivit doktor på en avhandling i statskunskap och tjänstgjort i undervisningsdepartementet. Själv förklarar han dessa fantastiska prestationer med en sjuklighet under många år, som tvungit honom till läsning och reflexion. Vidstående bild av Boisdeffre är inte rättvisande; här ser han ut som en revystjärna, men i verkligheten som en förläst och förfinad student.

Boisdeffre börjar sitt stora arbete med två teser. Den ena är att

Pierre de Boisdeffre

1900-talets franska litteratur förtäro en så lysande samling av originella verk att man med skäl kan tala om "en andra renässans, en ny klassisk tidsålder". Det är ett påstående som säkerligen förvånar och irriterar många. I fråga om litteraturen som på andra områden är det vanligt att se ned på det samtida under upphöjande av ett föregående skede; kanske beror det helt enkelt på att vi är osäkra om det närvarande, men i fråga om det förflutna tryggar oss till omdömen som är helgade av tradition och auktoritet. Själv har jag hört utmärkta kännare av fransk litteratur förklara att 1900-talet innebär en påtaglig nedgång i förhållande till det slutande 1800-talet. Såvitt jag förstår har Boisdeffre rätt — i den mån man kan tala om att ha rätt i så-

dana ting. Det är svårt att i något land under något skede utpeka en produktion — främst på romanens område — som motsvarar den franska under de senaste årtiondena; Boisdeffre har hittills endast behandlat några av de stora mästarna, och det är lätt att till hans lista lägga en rad andra namn: Martin du Gard, Duhamel, Claudel, Rolland, Romain, Péguy, St. Exupéry, för att inte tala om den just nu försmäddade och föraktade Anatole France. Litteraturens blomstring har inte avbrutits av krig och kriserna; mellankrigsperioden var en glanstid, och efter det andra världskriget tycks följa ett nytt skede av originell alstring. Men jag skall inte för-

villa mig in på några hypoteser om samband mellan politiskt-social och litterär kraftutveckling. Säkert är att Frankrike hävdar sin ställning bland nationerna och att dess nyare litteratur innefattar några av mänsklighetens mest intelligenta, subtila och särpräglade prestationer.

Den andra tesen som Boisdeffre uppställer gäller "litteraturens förvandling". Det är slut, skriver han, med litteraturen som ett värde i och för sig och som ett högtstående nöje för en "älskvärd och utsökt krets, mera angelägen att förströ sig utan besvär än att fördjupa sina skäl för att leva". "Dilettantismens och underhållningens litteratur avtynar då vi med det tjugonde århundradets revolutioner inträder i den metafysiska tidsåldern. Och härnäst efter synes oss de böcker bra meningslösa som inte lär oss något om människans villkor." Man påminnes om Sorels förklaring för femtio år sedan att framtida generationer "skall lysna blott till de män som kan utreda det ondans problem".

André Maurois, som underligt nog skrivit ett företal till Boisdeffres arbete — må detta faktum inte verka avskräckande! —

tar avstånd från denna tankegång. En metafysik, en livsfilosofi har varje människa, skriver han, den finns likaväl hos Balzac och Stendhal som hos Malraux och Bernanos, även om den hos 1800-talets författare inte var klart uttryckt. Denna replik är inte stark. Låt vara att ingen människa kan reda sig utan något som generöst kan kallas en livsåskådning; det är här fråga om styrkan, om medvetenheten i en viss problematik, och här finns — generellt sett — en klar och stor skillnad mellan låt oss säga författargenerationerna 1850—1900 och 1900—1950. Det sena 1800-talets representativa mästare, Flaubert, bröderna Goncourt, Maupassant, Zola, kan inte rimligen sägas vara upptagna av "metafisiken" på samma sätt som Gide, Duhamel, Malraux eller Sartre. Hos de förra finner man självfallet en hållning till livet — ödslig resignation inför de religiösa värdenas undergång, förtvivlan, likgiltighet, schablonmässig framstegstro —, hos de senare är romanerna etapper på en jakt efter insikt och tro. Detta är uppenbart, även om de katolska författarna lämnas utanför och hänsyn alltså inte tas till det faktum att den av religion präglade litteraturen är mera omfattande och mera väsentlig nu än för femtio eller hundra år sedan. Avböjandet av Anatole France är ett av tecknen på förändringen; dennes skepsis utan reservationer och utan smärta verkar föråldrad idyll.

Ordet metafysik är i fransk debatt på en gång vagare använt och mera respekterat än i Sverige. En metafysiker är där ofta nära nog detsamma som en filosof; i Sverige begagnas av på området bildade människor ordet metafysik endast om vissa av våra begreppsanalytiker klassificerade villfarelser. Vad menar då, något närmare bestämt, Boisdeffre med att den nyare franska litteraturen präglas av metafysik? Han avser alla föreställningar som kan ge något meningsfullt åt den enskildes liv, som kan motivera en intellektuell och moralisk disciplin, ja, även det grubbel och den ångest som uppträder utan förmåga att forma eller tro på sådana föreställningar. Och hans huvudtes är att dessa problem, detta sökan-

de är kännetecknande för stor fransk litteratur under senare tid.

*

Fältet är vidsträckt. De katolska författarna, som faktar för en religion vilken de aldrig preciserar: Claudel med sina sagor och sin dömande säkerhet, Mauriac, på ständigt framgångsrik jakt efter ondskan men utan förmåga att teckna godhet, tro och frälsning, Bernanos i ursinnig brottning om förvisning. Jagdyrkarna Barrès och Gide, som från idén om självanalys och självutveckling drivs till förvridna och växlande positioner. Proust med sin rena och sköna värld bakom den avslöjade och föraktade verkligheten. Den minutiösa prövningen av strävan till hederlighet och självständighet hos Martin du Gard och Duhamel. Malraux med en revolutionär och nationell förkunnelse som genom brasklappar och alltför medvetna tonfall förvandlas till myter. Sartre, som från ingenting snabbt kommer till en absurd, sluten åskådning, Camus med sin inspirerande ångest och sitt oklara tänkande.

Orsakerna till "litteraturens förvandling" går Boisdeffre inte närmare in på. Mera i förbigående framhäver han faktorer som brukar nämnas i dylka större sammanhang, men vilkas betydelse knappast låter sig verifiera — världskrigen, de sociala omvälvningarna, rotlösheten, mörkret över framtiden. Han diskuterar inte vilken betydelse pragmatism och antiintellektualism — inte minst genom Bergson — kunnat ha för metafysikens blomstring. Detta är dock en av de punkter som väcker det största intresset: inför många av de författare det här gäller tvivlar man på om deras tro har något att göra med försanthållande, varmed inte förnekas att den kan tjäna till egelse, sköld och spjut.

I en andra artikel skall några exempel ges på Boisdeffres analyser och värderingar.

HERBERT TINGSTEN